

Demokraatia ja liberalismi uurija Georg Sørensen

Piret Viljamaa, Eesti Rahvusraamatukogu parlamendiinfo keskuse infospetsialist

Georg Sørensen (s 1948) on 1995. aastast Århusi Ülikooli rahvusvahelise poliitika ja majanduse professor. 1983. aastal kaitses ta filosoofiadoktori väitekirja sotsiaalteadustes ja 1993. aastal doktoriväitekirja poliitikateadustes. Ta on 15 raamatu ja ligikaudu 100 artikli autor. Sørensen on Westview Pressi raamatusarja „Dilemmas in World Politics” toimetuskolleegiumi liige.

Aastatel 2003–2010 oli Georg Sørensen Taani Rahvusvaheliste Uuringute Instituudi (DIIS) juhatuse esimees. Ligikaudu saja töötajaga DIIS on sõltumatu uurimisasutus, mis tegeleb julgeoleku-, välis- ja sisepoliitika, migratsiooni, arengu, globaliseerumise jm teemadega. Muu hulgas hõlmab asutuse töö ka koostööd poliitikutega, annab hinnanguid poliitilisele olukorrale ja korraldab parlamendi tellitud uuringuid. Sørensen kui üks esimese juhatuse liikmeid on pidanud instituudi tööd väga õnnestunuks.

Georg Sørenseni teadustöö on keskendunud demokraatia, liberalismi, riikluse ja rahvusvaheliste suhete probleemidele. Demokraatia olemust käsitlev raamat „Democracy and Democratization. Processes and Prospects in a Changing World” (1993) on pälvinud tunnustust ülevaatlikkuse poolest.

Teema, mille juurde Georg Sørensen on mitu korda tagasi pöördunud, on liberaalse maailmakorra väärtuste probleem. Me elame ajaloo kõige liberaalsemal perioodil – maailmakorra määravad liberaalsed riigid (Sørensen 2008). Kuid liberaalsest vaatevinklist ei ole kõik sugugi hästi. Sørenseni arvates seisneb probleem selles, et liberaalidel pole selget vastust küsimustele, mida liberaalne maailmakord sisult tähendab; kellele tagab see kord vabaduse ja õigused ning kas liberaalsete põhimõtete ellurakendamiseks rünnatakse teisi riike, kui nad neid põhimõtteid omaks ei võta.

Ta viitab Isaiah Berliini kahele vabadusekontseptsioonile – sekkuvale (positiivne liberalism) ja mittesekkuvale (negatiivne liberalism). Nende kahe vastandliku lähenemise tõttu pole liberaalidel kindlat tegutsemiskava, sest kesktee leidmine on keeruline. Oluline on leida vastus küsimusele, kuidas edendada liberaalseid väärtusi nii, et nende ellurakendamine ei kahjustaks väärtusi endid.

Sørensen võtab mitmed varem artiklites väljendatud mõtted kokku raamatus „A Liberal World Order in Crisis” (2011), kus ta kahtleb liberaalse maailmakorra kiire arengu võimalikkuses. Pärast külma sõja lõppu oldi liberalismi ideede leviku suhtes väga optimistlikud, kuid viimase kahe aastakümne vältel pole olnud edasiminekut.

Georg Sørenseni hinnangul on maailmakorra süsteemseid käsitusi pärast külma sõja lõppu ilmunud liiga vähe. Sørensen jagab riigid postmodernseteks, postkoloniaalseteks ja moderniseeruvateks/modernseteks riikideks (Sørensen 2006). Maailma suurimaid probleeme on suur majanduslik ebavõrdsus, mis aitab kaasa haiguste levikule, tingib migratsiooni, kuritegevuse ja terrorismi kasvu. Maailmakord peab tagama hea elu inimkonnale tervikuna, praegust aega võib pidada interreegnumiks. Üle pika aja ei toimu üleminek ühelt korralt teisele sõja abil. Peamised julgeolekuohud on nõrkade riikide sisekonfliktid, laiaulatuslik terrorism ja regionaalne ebastabiilsus.

On tähtis, et majanduse edasine areng pakuks maailma vaesemale elanikkonnale midagi senisest enam; aga mis saab siis, kui ei paku? Tema käsitlust kritiseerinud Barry Buzan heitis ette, et Sørensen ei arvesta muu hulgas keskkonnaküsimustega ning USA

hegemoonia kasvuga pärast 11. septembrit, mille õigustamiseks tuuakse sõda terrorismiga.

Kui varem peeti rahvusvaheliste suhete üheks võtmeküsimuseks julgeolekudilemma, siis nüüd pole riikidevahelise sõja puhkemise oht enam rahvusvahelise julgeoleku peamine probleem (Sørensen 2007). Uued dilemmad on eaturvalisus ja sellega seotud väärtused. Eaturvalisus tekitab nõrkades riikides vägivaldse sisekonflikti puhkemise ohu ning sellega seoses kerkib liberaalsete väärtuste dilemma: kas teised riigid peaksid sekkuma või mitte?

Sørensen vaatlleb, miks Charles Tilly väide – sõda teeb riigi – ei kehti Kolmanda Maaailma kohta (Sørensen 2001). Ta rõhutab, et sõda arengumaades võib olla erinev (kodusõda ilma välise ohuta) ning senine sõjakäsitus on liiga Euroopa-keskne, mujal maailmas ei pruugi see mudel toimida.

Sørensen esitab küsimuse, mis saab edaspidi nn nõrkadest riikidest, kes on küll iseseisvad, kuid ei suuda tegelikult iseseisvusega seotud kriteeriumitele vastata (Sørensen 2004). Iseseisva riigi toimimisele ei tuleks sekkuda, kuid mida teha siis, kui riik ei saa hakkama? Ta leiab, et postmodernse riiklusega on muutunud muu hulgas ka suveräänsuse olemus, sest mitmetasandiline valitsemine, mille puhul rahvusvahelised organisatsioonid ja riigiüleised institutsioonid teevad riikidele ettekirjutusi, kujutab endast pidevat sekkumist. Varasem mudel eeldas teiste siseasjadesse mittesekkumist, Euroopa Liidu mitmetasandilise valitsemise mõte seisneb nõusolekus võimaldada legaalselt riikide sisesse korraldusse sekkuda.

Hiljuti ilmunud raamatus „Fragile States: Violence and the Failure of Intervention” (2012 koos Lothar Brocki, Hans-Henrik Holmi ja Michael Stohliga) vaadeldakse haavatavaid riike. Analüüsitakse, mis eristab neid riike nõrkadest ja läbikukkunud riikidest. Kuigi riikide iseseisvust austatakse endiselt, kogub järjest enam toetust seisukoht, et teised riigid ei tohi jääda kõrvaltvaatajaks, kui valitsus pole suuteline või ei taha oma rahvast kaitsta näiteks genotsiidi vms ohu eest. Samal ajal nenditakse, et väline abi ei suuda haavatavaid riike kuigivõrd aidata – muutused peavad tulema seestpoolt. Analüüs põhineb riikide põhjalikel ülevaadetel, eraldi on välja toodud riigid, kellel on õnnestunud haavatavaks riigiks muutumist vältida.

Pan-Euroopa esimese mõttekoja *European Council on Foreign Relations* kodulehel ilmus käesoleval aastal teiste hulgas ka Sørenseni arutus Euroopa kriisi põhjustest. Tema hinnangul pole eurotsooni kriisi puhul tegemist mitte niivõrd Euroopa ühistegevuse kui ebaefektiivsete liikmesriikide probleemiga. Samal ajal on see majanduse globaliseerumise, neoliberaalse majandusmudeli kriis. Üleilmastumisel pole olnud kõikidele riikidele soovitud tagajärjed. Siiani pole leitud lahendust, mis tagaks majanduse toimimise pikemas perspektiivis. Euroopa vajab praktilisi lahendusi ühise majandus-, sotsiaal- ja sisepoliitika vallas ning ka suuremat välispoliitilist suutlikkust.

Intervjuus Alo Raunile tõdes Sørensen (Sørensen 2011), et sõltume välisilmast järjest enam ning võib küsida, kui palju me üldse iseennast valitseda suudame, isegi kui meil on demokraatia. Ta juhtis tähelepanu vajadusele hoida demokraatia dünaamilisena.

Raamatu „A Liberal World Order in Crisis. Choosing between Imposition and Restraint” (2011) autorina on Georg Sørensen nimetatud Grawemeyeri maailmakorda parandava idee auhinna (*The Grawemeyer Award For Ideas Improving World Order*) nominendiks 2013. aastal.

Kasutatud kirjandus

Aarhus Universitet, Institut for Statskundskab, Georg Sørensen. –
<http://pure.au.dk/portal/da/georgs@ps.au.dk>

Sørensen, G. (1993). Democracy and Democratization: Processes and Prospects in a Changing World. Boulder [etc.], CO: Westview Press.

Sørensen, G. (2001). War and State-Making: Why Doesn't it Work in the Third World? – Security Dialogue, vol 32, no 3, pp 341–354.

Sørensen, G. (2004). The Transformation of the State: Beyond the Myth of Retreat. Basingstoke; New York: Palgrave.

Sørensen, G. (2006). What Kind of World Order? The International System in the New Millennium. – Cooperation and Conflict, vol 41, no 4, pp 343–363.

Sørensen, G. (2007). After the Security Dilemma: The Challenges of Insecurity in Weak States and the Dilemma of Liberal Values. – Security Dialogue, vol 38, no 3, pp 357–378.

Sørensen, G. (2008). Liberal Values and World Order. – DIIS 2007: Annual Report. Copenhagen, pp 76–79. –
[http://www.diis.dk/graphics/Publications/Books2008/DIIS2007/DIIS2007\(web\).pdf](http://www.diis.dk/graphics/Publications/Books2008/DIIS2007/DIIS2007(web).pdf)

Sørensen, G. (2011). Araabia kevad annab vähem uusi Eestisid ja rohkem Türkmenistane. Küsitles Alo Raun. – Postimees, 24. mai. –<http://arvamus.postimees.ee/447320/araabia-kevad-annab-vahem-uusi-eestisid-ja-rohkem-turkmenistane/>

Sørensen, G. (2012). Reinventing Europe: Georg Sørensen. –
http://www.ecfr.eu/blog/entry/reinventing_europe_georg_srensen